

Sätra brunns betydelse för en framtida läkargärning

Av Per Tiselius

Då jag våren 1963 tillfrågades av Nils-Johan Höglund – sedan 1962 överläkare och intendent på Sätra brunn, tillika kollega vid medicinkliniken på Akademiska sjukhuset – huruvida jag instundande sommar var intresserad av en tjänstgöring såsom underläkare på Brunnen var jag inte sen att tacka ja. Med professor Ask-Upmarks nådiga tillstånd att vara tjänstledig från kliniken för sommararbete på Brunnen under sakkunnig handledning, jag var 1961 nybliven med.lic., infann jag mig vid Björnbo en dag i början av juli tillsammans med min hustru Anne-Marie och sönerna Peter, f. 1958 och Mårten f. 1961. Barnen omhändertogs av barnflickor och avfördes till barnmatsalen medan Anne-Marie och jag tågade i procession tillsammans med vännerna Höglunds, Sandbergs och Hellströms m.fl. till ängen vid Karlberg där lunch intogs under gemytliga former i det gröna. Vilken härlig introduktion till livet på Brunnen! Detta var på en onsdag.

På torsdagen startade inskrivningarna av nya brunnsгäster till andra terminen. Jag tog vid efter Claes Risinger som tillsammans med syster Hjärdis debuterat på Brunnen första terminen detta år. Hjärdis kom sedan att stanna länge på Brunnen och jag känner mig även skyldig till att hon kom ut till Sätra brunn eftersom Anne-Marie och jag själv detta år inte

kunde ställa upp som vi lovat redan första terminen och värvade då Claes Risinger och syster Hjärdis som ersättare.

Anne-Marie var min sköterska, sedermera efterträdd av Anne-Marie Hansen. Tillsammans med pastor Wredes och Sandbergs intog vi underläkarbordet på verandan instundande middag den första behandlingsdagen. Dessförinnan hade vi installerats i Björnbos tvåa n.b. till höger. I trean bodde då sjukgymnaster som påföljande sommar efterträddes av Elsie och Johan Landegren. Sandbergs bodde på Malmströms av hävd! Föga kunde jag då ana att brunnsvistelsen skulle innebära så mycket för mig i min framtida läkargärning. Att sedan även min familj skulle komma att präglas av Brunnen och tillvaron där sommartid gör inte saken sämre. Av allt att döma så tillkom våra tvillingdöttrar Ulrika och Johanna i Björnbos tvåa, måhända under inverkan av Brunnens hälsosamma klimat. Inte bara barn tillkom efterhand på Brunnen, även hundar i form av Höglunds bruna labrador, Sandbergs gula, Tiselius svarta samt Landegrens Karo av spetsmodell berikade livet, ett riktigt hundliv utvecklades. Och barnen växte upp och bildade fotbollslag. Det blev flera somrar på Brunnen!

På den tiden, 60- och 70-talen, skrevs långt över hundra brunngäster (det fick inte heta patienter) in per doktor och termin. Under tre terminer samlades alltså ett mycket stort antal brunngäster från maj till september. Inskrivning torsdag till söndag, behandlingar startade måndagar, återbesök för komplettering med diverse undersökningar och injektioner, mitterminsbesök samt slutbesök efter mer än fyra veckors behandlingar. Det var en mycket livlig trafik in och ut i Läkarstugan, Brunnen sjöd av liv. Och all underhållning och alla gröttlunkar, midsommarfirande och ljushögtid i Brunnskyrkan i augusti och kabaréer, allt bidrog till det omvitnat goda behandlingsresultat som möjliggjorde för brunngästerna att under vinterhalvåret klara sig själva seendes fram mot kommande sommar och förnyad vistelse på Sätra brunn med allt vad detta innebar av stimulans och förbättring. Bad, massage, sjukgymnastik, arbetsterapi, allt bidrog till denna förbättring.

Och här kom frågeställningen i dagen! Förbättring? Hur kan man mäta den? Vilka metoder fanns att tillgå? Kunde man mer objektivt påvisa förbättring såväl som försämring i en pa-

tients, förlåt brunnsgästs, status? Fanns något utöver sänkan att tillgå hos t.ex. en reumatiker? Det var här som problem och frågeställningar hopades för mig såsom behandlade läkare. Bättre metoder måste tas fram för att studera tillståndsförändringar hos reumatiker, den största gruppen patienter på Brunnen. Ämne för en avhandling?

Alla vi unga underläkare vid medicinkliniken på Akademiska sjukhuset förväntades disputerat, ett krav på en universitetssjukhus. Hur hitta ämnesområde? Jag fann mitt på Sättra brunn: att påvisa metoder för en mer objektiv bedömning av behandlingsresultat och applicera dessa på ett material ledgångsreumatiker.

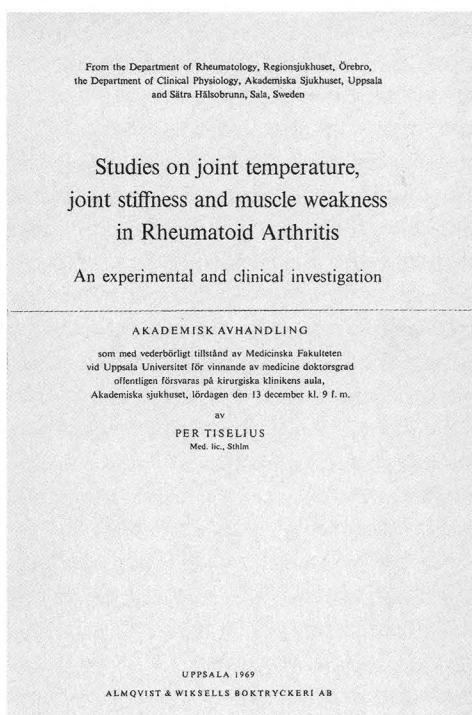
Förutom sänkan, som vid fall av inflammatorisk ledsjukdom kunde vara till en viss ledning, fanns den kliniska undersökningen samt det allmänna omdömet att tillgå. Var det enbart en psykisk förbättring med lättande sinnesstämning i en stimulerande miljö som åstadkom förbättring eller ägde verkligen ett delvis reellt somatiskt tillfrisknande rum? Mitt intresse för reumatologi grundlades bland gästerna på Brunnen.

Åren 1964 till 1969 bedrev jag därför vintertid forskning jämsides med tjänstgöring på medicinkliniken i Uppsala. Sedermera fortsatte arbetet vid reumatologiska kliniken i Örebro eftersom reumatologi ej fanns företrädd som grenspecialitet eller klinik i Uppsala. Somrarna tillbringades på Sättra brunn, där material insamlades och metoder applicerades. En uppsättning kemiska och klinisk-fysiologiska metoder användes vid bestämning av sjukdomsaktivitet, ledstelhet och muskelsvagheter. Psykologiska tester kom också till användning, för att gradera brunnsgästernas benägenhet att överdriva eller bagatellisera sina subjektiva symtom. För i balneologisk behandling ingår mycket psykologi!

Mina ämnesföreträdare kom att bli överläkaren, docent P.O. Gedda vid reumatologiska kliniken i Örebro samt professor Gunnar Ström vid institutionen för klinisk fysiologi i Uppsala. Avhandlingen utgick dessutom från Sättra hälsobrunn, Sala! Den ventilerades i Uppsala luciadagen 1969 med sjukgymnastikprofessorn i Lund, Ulrich Moritz som fakultetsopponent, sedermera professorn i ortopedisk kirurgi vid Karolinska sjukhuset, Ian Goldie som andre opponent och

SÄTRA BRUNNS BETYDELSE FÖR EN FRAMTIDA LÄKARGÄRNING

doktor C-G Sandberg, delvis Sätra brunn, som tredje. Det gick bra och vi hade en fin diskussion. Opponentlunchen för fyra i Ekrummet på Gillet, inklusive mat, öl, vin, kaffe, tobak och avec, kostade 204:95. En härlig middag följde samma kväll på Värmlands nation med nittiofem gäster, kvintetten Olsson underhöll till kaffet och dansen tråddes till Håkan Sunds trio. En avhandling hade utgått från Brunnen och fullbordats med docentkompetens, delvis bekostad med anslag från Brunnens egen forskningsfond i form av ett stipendium, vilket tacksamt ihågkommes.

Titelsidan på Per Tiselius avhandling, där »Sätra HälsoBrunn« intar en framträdande plats i rubriken, som en av de tre institutioner avhandlingen utgår från.

Efter ett års tjänstgöring hos professor Olhagen på Karolinska sjukhuset och avlagt lärarprov fick jag min docentur i reumatologi. Jag stod på toppen av min karriär. Jag var 36 år. Efter ytterligare tio års tjänstgöring inom ämnet reumatologi vid sjukhuset i Örebro, Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg och vid Borås sjukhus, övergick jag till privat verksamhet hos

Praktikertjänst AB vid Läkarhuset i Uppsala. Jag var återbördad till fadershuset i Uppsala tillsammans med mina »gamla» underläkarkollegor från medicinkliniken vid Akademiska sjukhuset, Nils-Johan Höglund, Mats Finnson, Fritz Larner m.fl. Jag har därefter förblivit reumatologin trogen såsom privat specialistläkare i Sigtuna med bipraktik, numera i Stockholm. Somrarna på Sätra hade för all framtid satt sin prägel på min fortsatta läkargärning genom livet.

Men familjen då? Anne-Marie tjänstgjorde flera somrar på Sätra som sköterska och vi fick tillsammans många nya, kära och roliga vänner för livet. Våra barn fick så småningom också allt större utbyte av somrarna på Sätra tillsammans med bl.a. barnen Höglund, Landegren, von Polgár och Sandberg. Ridning och fotboll dominerade. Äldste sonen Peter fann sig dock inte så väl tillrätta på Brunnen och efter viss praktik hos snickaren bakom Läkarstugan fortsatte han till seglingsbestyr på Västkusten. Näste son Mårten deltog däremot med liv och lust i Brunnens aktiviteter, allt från fotboll, pubaftnar och köksarbete, för att slutligen hamna som överdiskare på restaurangen, ett verkligt högstatusarbete! Han hittade sin sjukgymnast Helena på Brunnen 1984 och sedermera gifte de sig i Brunnskyrkan. Ett av deras barn, Johan, döptes i Brunns husets vatten. En dotter Ulrika arbetade flera somrar i serveringen och hon hittade sin Tommy från Kila vid någon fotbollsmatch. Hon och Karin Höglund är bästisar. Dotter Johanna, slutligen, arbetade några somrar på Läkarstugan som läkarsekreterare. Och hon hade mycket att skriva under Brunnens storhetstid med en blomstrande verksamhet på vilken Nils-Johan och hans hustru Margareta kom att sätta sin prägel!

Trivseln på Brunnen var så stor att samma medarbetare återvände sommar efter sommar och ibland kunde man undra om Brunnen var till för gästerna eller för de anställda. Svaret blev helt klart: den var till för oss alla. Sång och musik utövades i alla de former och ibland trodde jag att Nils-Johan rekryterade underläkare enbart från Sångsällskapet OD, detta sedan den utmärkte basen Hans Levander infann sig på Brunnen. Han blev sedermera en omtyckt reumatologdoktor på Samariterhemmet i Uppsala. Kvartetten blev komplett med

Nils-Johan och Sten Gunnar Hellström, Claes Risinger, jag själv och nämnde Hans i basen. Det var definitivt ingen nackdel att vara OD-ist vid arbete på Brunnen. T.o.m. en kapellist från OD rekryterades, klarinettisten Nisse Frisk, till vilkens debut på Sätra jag känner mig skyldig, efter det att vi träffats en glad kväll på Flustret. Han rekommenderades till ultraljudet på sjukgymnastikpaviljongen och har sedan dess förblivit Brunnen trogen.

På senare år har som bekant Brunnen gått andra öden till mötes. Krympande landstingsekonomier, Uppsala universitetets tilltagande oförmåga att förvalta sin egendom Sätra brunn, Nils-Johans pensionering efter trettio år på Brunnen och andra faktorer har initierat en Brunnens vänförening för dess överlevnad och fortbestånd. Man har kommit en mycket god bit på väg mot Brunnens pånyttfödelse. När jag kunde förstå att man planerar att utge en jubileumsskrift Sätra Brunn 300 år och önskat bidrag från tidigare medarbetare kände jag mig manad. Jag tittade i bl.a. Ruth Rosenius-Högmans skrift Sätra Brunn genom tiderna och fann att den sist omnämnde intendenten och överläkaren med.dr h.c. Nils-Brage Nordlander slutade 1961. Han är välkänd för mig från bl.a. Ulleråkers sjukhus och Läkarhuset i Uppsala. Barnen kallade honom för »Doktor Nils bra på landet!« Nils Johan efterträdde 1962. Själv kom jag till Brunnen 1963. Jag har upplevt kontinuiteten och Brunnens enorma utveckling under Nils-Johans säkra ledning. Även om Brunnen numera inte intar lika stort utrymme i mitt liv som den gjort under sextio- och sjuttiotalen, så kvarstannar i mitt hjärta alla kära medarbetare vid Brunnen som jag haft förmånen att få lära känna från en tid som betytt så mycket i mitt liv. Inte bara som läkare utan även som människa i vidare bemärkelse. Tack Sätra för vad Du betytt och må Du leva länge än!